

Julkaisija Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS, Kasvitieteen yksikkö.

Toimitus Mikko Piirainen (päätoimittaja, puh. 02941 24438), Leena Helynranta (toimitussihteeri, puh. 02941 24435), Juha Suominen, Pertti Uotila.

Toimituksen osoite Luonnontieteellinen keskusmuseo LUOMUS, PL 7, 00014 Helsingin yliopisto.
Toimituksen sähköpostiosoitteet ovat muotoa etunimi.sukunimi@helsinki.fi (paitsi suominen.juha1@pp.inet.fi).

Tilaukset ja osoitteenmuutokset sähköpostilla kasvimuseo@helsinki.fi

Taitto Leena Helynranta. **Painatus** Lönnberg Painot Oy, Helsinki.

Lutukka ilmestyy vuosittain neljänä numerona. Vuoden 2016 vuosikerran **tilaushinta** on 26,00 € (sis. alv. 10 %). Myös vuoden 2017 vuosikerran tilaushinta on 26,00 € (sis. alv. 10 %).

www.luomus.fi/lutukka

Lutukka is a floristic periodical quarterly published by the Botany Unit, Finnish Museum of Natural History, University of Helsinki. It contains short articles on Finnish flora, both flowering plants and cryptogams, floristics, important plant finds, floristic mapping, threatened plants, working techniques, news and book reviews. Lutukka is the Finnish name of *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.

Editors Mikko Piirainen (Editor-in-Chief), Leena Helynranta, Juha Suominen, Pertti Uotila.

Address Botany Unit, Finnish Museum of Natural History, P.O. Box 7, FI-00014 University of Helsinki.

Kansikuva Saksalaisille joukoille tuotuja heinäpaaleja puretaan saksalaisista laivoista Toppilan satamassa Oulussa 22.8.1942. Kaleva, JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Museovirasto.

Cover Hay bales brought to German army troops are unloaded in Toppila harbour in Oulu on August 22, 1942.

Sodan jälkiä Suomen kasvistossa

Vielä toisen maailmansodan aikana armeijat olivat paljolti hevosvetoisia. Esimerkiksi Saksan armeijan käytössä eri rintamilla oli yhteensä 2,75 miljoonaa hevosta tai muulia, joista keskimäärin 865 kuoli taisteluissa joka päivä koko sodan ajan! Neuvostoliiton puolella hevosia oli käytössä vieläkin enemmän, 3,75 miljoonaa.

Suomen Pohjanlahden satamien (Kristiinankaupunki, Kaskinen, Vaasa, Pietarsaari, Kokkola ja Oulu) kautta kulki Pohjois-Suomeen sijoitettujen noin 200 000 miehen ja 32 000 hevosen ja muulin vahvuisten saksalaisten joukkojen huoltoreitti. Tällainen hevosmäärä kulutti valtavasti rehua. Kutakin eläintä varten tarvittiin arviolta 20 kg kuivaheinää ja 20 kg olkia päivässä, mikä tuolle eläinmäärälle merkitsi noin 467 000 tonnia vuodessa. Rehu tuotettiin enimmäkseen Keski-Euroopasta Pohjois-Saksan, Itä-Preussin ja Puolan satamien kautta. Osa rehusta tuotiin erillään, mutta suuri osa oli laivamatkan aikana hyötykäytössä suojaamassa ammuslasteja kovalta merenkäynniltä ja ilmahyökkäyksiltä. Väkirehuksi tuotiin myös koviksi ”tiiliksi” puristettua kauramelassirehua.

Heinä, olkien ja viljan mukana kulkeutui monien kasvien siemeniä, jotka sopivalle paikalle karistuaan iti-

vät. Siemeniä tai muita kasvien leviäimiä tuli myös muun tavarantuonnin kylkiäisinä esim. pakkausmateriaaleihin tai ajoneuvoihin tarttuneena. Sotajoukkojen mukana saapuneita tulokaskasveja kutsutaan *polemokoreiksi* eli sotatulokkaiksi (kreik. *polemos*, sota). Panu Mannerkorpi otti termin käyttöön tutkittuaan jatkosodan aikana venäläisten ja suomalaisten sotajoukkojen mukana kulkeutunutta kasvilajistoa Uhtuan rintamalla Vienan Karjalassa.

Tulokaskasvien määrästä saa jonkinlaisen käsityksen E. J. Valovirran tutkimuksesta, jossa hän seurasi Kristiinankaupungin satamakentän kasvistoa 1941–1948. Sataman kautta tuotiin 1941–1943 heinää ja olkia Itä-Preussista, muualta Pohjois-Saksasta, Belgiasta sekä Pohjois-Ranskasta. Osa heinästä oli peräisin luonnonniityiltä. Valovirta löysi sataman rehuvarastoalueelta 200 Kristiinankaupungille uutta kasvilajia, rotua tai risteytymää. Lisäksi tulokkaiden joukossa oli runsaasti lajeja, joita kaupungin satamasta oli löydetty jo ennen sotia, mutta paikalla ennestään kasvaneiden ja tulokassiemenistä itäneiden yksilöiden erottaminen olisi ollut vaikeaa. Monet tulokkaat jäivät satunnaiskasveiksi – lajeista runsas viidennes oli hävinnyt jo vuonna 1948.

Suomessa on selvitetty toisen maailmansodan polemokorilajistoa sotavuosista näihin päiviin saakka monilla eri paikkakunnilla; tutkijoista mainittakoon aikajärjestyksessä esim. V. Erkamo (Viipuri), A. Huuskonen (Kuhmo), jo mainittu E. J. Valovirta, L. Fagerström (Kuhmo), L. Heikkinen (Hyrnsalmi), A. Railonsala (Tornio), T. Ahti ja L. Hämet-Ahti (Koillismaa), V. Tammilehto (Tornio), T. Ulvinen (Tornio) sekä J. Räsänen ja S. Henttonen (Iломantsi). Itsekin olen syöllistynyt sotatulokkaiden metsästyksen erityisesti Kainuussa ja Pohjois-Norjassa. Uusin selvitys on tässä Lutukan numerossa julkaistava T. Ulvisen ja E. Vilpan laaja katsaus Oulun saksalaiskasvien nykytilasta.

Polemokorien joukko on rankasti harventunut kuluneiden yli seitsemän vuosikymmenen aikana, mutta sitkeimpiä tulokkaita voi yhä löytää sota-ajan leiri- ja varastopaikoilta – vain harva on hietapitkäpallon (*Cardaminopsis arenosa*) tavoin onnistunut leviytymään ja vakiintumaan laajemmalti. Sotatulokkaat tuovat mielenkiintoisen lisän Suomen kasviston historiaan ja kertovat omalla tavallaan jälkipolville (toivottavasti jo kokonaan taakse jääneiden!) sotavuosien elämänmenosta.

— Mikko Piirainen